

SUOMEN ROMANIYHDISTYS RY

FINITIKO ROMANENGO SANKIBA
FINLANDS ROMANIFÖRENING RY
THE FINNISH ROMA ASSOCIATION

Antigypsyism

Amengo horttibi –hankkeen koulutusaineisto
romaninuurilta romaninuurille

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Sisältö

- Miksi keskustelu antigypsyismistä on tärkeää?
- Kaaleiden historia
- Mihin tarvitsemme käsitettä ”antigypsyismi”
- Esimerkkejä antigypsyismin ilmenemismuodoista Suomessa
- Antigypsyismin muodot ja piirteet
- Nuorten näkökulmia antigypsyismiin
- Paikallisia näkökulmia antigypsyismiin
- Mitä voin tehdä itse?
- Miten eri maissa on onnistuttu, esimerkkejä
- Amengo horttibi –hankkeen perustiedot

Miksi keskustelu antigypsyismistä on tärkeää?

- Keskustelu auttaa meitä kaaleita tunnistamaan ja ymmärtämään rakenteellista syrjintää, joka on vaikuttanut meihin vuosisatojen ajan
- Keskustelu auttaa meitä purkamaan ja ymmärtämään antigypsyismin käsitettä, ja sen vaikutuksia meihin yksilöinä, perheinä ja sukuina, suomalaisina, sekä osana Euroopan suurinta etnistä vähemmistöä
- Keskustelu auttaa meitä tunnistamaan ja ymmärtämään sosiaalista eristämistä, jota kohtaamme päivittäin
- Keskustelu auttaa meitä tunnistamaan meidän kaaleiden omaa historiaa, sekä antigypsyismin kehittymisen mekanismeja ja sen olemassa olevia ja koko ajan uusiutuvia muotoja.

Miksi keskustelu antigypsyismistä on tärkeää?

1 Historiallisen syrjinnän tunnustaminen ja käsittely

- Antigypsyismi on ollut osa Suomen historiaa ainakin yli 500 vuoden ajan. Se on jatkumoa Euroopassa ja Skandinaviassa vallinneesta antigypsyismistä.
- Keskustelu yhteisestä historiasta auttaa ymmärtämään antigypsyismin seurauksia eli nykypäivänä ilmeneviä ongelmia, mutta myös jossain määrin korjaamaan menneisyydessä tapahtuneita vääryyksiä
- Romanien historiaa ja kulttuuria ei ole pidetty esillä suomalaisessa yhteiskunnassa, ja tällä ohittamisella on suuri vaikutus romanien identiteettiin (Leif Hagert, 2023)

2 Rakenteellisen syrjinnän purkaminen

- Me kohtaamme edelleen vaikeuksia ja toiseuttamista esimerkiksi oppilaitoksissa, työpaikoilla ja asuntomarkkinoilla
- Meidän työllistymismahdollisuutemme ovat heikommat kuin valtaväestöllä ja monilla on vaikeuksia jopa saada asuntoa etnisen taustan tai romaninimen takia

Miksi keskustelu antigypsyismistä on tärkeää?

3 Ennakkoluulojen ja stereotyyppien vähentäminen

- Antigypsyismi näkyy usein kielteisissä stereotyyppioissa ja asenteissa. Mediassa ja julkisessa keskustelussa meihin liitetään usein negatiivinen mielikuva, joka ei anna meistä todellista kuvaa.
- Romanit edustavat mediassa poikkeuksetta valtaväestön käsitystä romaniudesta, eivät itseään yksilöinä.

4 Oikeuksien ja yhdenvertaisuuden edistäminen

- Me Suomen romanit olemme suomalaisia ja meillä on samanlaiset oikeudet kuin kaikilla muillakin suomalaisilla katsomatta kenenkään äidinkieleen, ihonväriin tai etnisen alkuperään.
- Meillä on perustuslaissa turvattu oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltämme ja kulttuuriamme.
- Yhdenvertaisuuslainsäädäntö ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat Suomea torjumaan kaikenlaisen rasmin ja syrjinnän.
- Opettajat ja nuorisotyöntekijät ovat tärkeässä roolissa nostamalla esiin antigypsyismin ilmiöitä oppitunneilla ja keskusteluissa.

Miksi keskustelu antigypsyismistä on tärkeää?

5 Meidän kaaleiden osallisuuden ja kulttuurin vahvistaminen

- Kun meidän kohtaamamme haasteet tunnustetaan ja niistä keskustellaan avoimesti, saamme paremmat mahdollisuudet osallistua yhteiskuntaan täysivaltaisina jäseninä
- Meidän kulttuurimme on osa suomalaista kulttuuria ja sen arvostus edistää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja yhteenkuuluvuutta
- Antigypsyismin tunnistaminen ja siitä keskusteleminen ei ole vain meidän kaaleitten asia, vaan se kuuluu kaikille. Syrjinnän ja ennakkoluulojen purkaminen vaatii tietoisuuden lisäämistä, poliittisia päätöksiä ja yhteiskunnallista asennemuutosta meitä romaneita kohtaan. Avoimella ja rehellisellä keskustelulla voimme auttaa rakentamaan tasa-arvoisempaa Suomea meille kaaleille, mutta myös muille vähemmistöille ja kaikille ihmisille.

Kaaleiden historia

- Sanotaan, että se, joka ei tiedä tai muista historiaa, on valmis hyväksymään kaiken sen, mitä historiassa tapahtui.
- Romani-identiteetti rakentuu sitä mukaa, kun meistä puhutaan, ja kun puhumme itse. Romani-identiteetti rakentuu myös suhteessa antigypsyismiin. Mitä se on tehnyt meille ja mitä se edelleen tekee?
- Antigypsyismi on kulkenut meidän mukamme aina, valtaväestön ylläpitämänä. Se periytyy sukupolvelta toiselle, vanhemmilta lapsille – osin tiedostamatta.
- Romanihistoriaa on kirjoittanut enimmäkseen valtaväestö. Heidän näkemyksensä romaniudesta on kuitenkin hyvin erilainen kuin meidän oma näkemyksemme. On tärkeää, että sekä kaaleet että valtaväestö ymmärtävät, miten erilaisesta romaniudesta me puhumme ja elämme. Meidän romaniutemme on hyvää ja kaunista, vahvaa ja selvittyvää, rohkeaa ja muita huomioivaa. Ja silti meidät nähdään vain kaikille maailman kansoille yhteisten huonojen ominaisuuksien kantajina.
- Ilman historiaa tulevaisuus toistaa samoja asenteita uudestaan ja uudestaan. Siksi on tärkeää, että kaaleiden historiaa kertovat ja kirjoittavat myös kaaleet itse.

Kaaleiden historia: antigypsyismin vaikutukset

- Romani-identiteettiin kuuluu vahva tarve suojautua ja varoa, koska negatiiviset kokemukset ovat ja siirtyvät edelleen sukupolvelta toiselle, mikä aiheuttaa sen, että romanit eivät uskalla olla oma itsensä kaikkialla. Romanit voivat olla oma itsensä vain toisten romanien seurassa tai muuten tutussa ympäristössä.
- Romaninuoret kokevat kovaa ja todellista painetta siitä, että samanaikaisesti pitäisi olla ylpeä omasta romaniudesta, ja toisaalta kelvata ja olla sopiva tai täydellinen valtaväestölle. Joudumme osoittamaan ja todistamaan omat lahjamme ja osaamisemme kaksinkertaisesti esimerkiksi koulussa ja työpaikalla.
- Kulttuurinen jatkuvuus on vaarassa, jos romaninuoret etäännyvät yhteisön vanhimmista ja romaniuden juurista ja tavoista vain siksi, että pystyisivät selviytymään antigypsyismistä. Nykyään yhä useampi nuori pelkää ja ahdistuu valtaväestön vaatimuksesta hylätä romanielämä, -kulttuuri, -tavat ja -vaatetus, jotta kelpaisi suomalaiselle yhteiskunnalle.

Kaaleiden historia: antigypsyismin vaikutukset

- Aikaisemmin antigypsyismin aiheuttavat haavat ovat synnyttäneet solidaarisuutta, yhteisöllisyyttä ja voimaa, ja vahvistaneet romani-identiteettiä, koska se on ollut ulkoa päin uhattuna. Onko niin enää?
- Pieni yhteisömme on jakautunut monissa asioissa ja se näkyy. Yhden mielestä toinen ei ole oikea romani ja toisen mielestä se ensimmäinen ei ole oikea romani.
- Osa romaniyhteisön jäsenistä on avarakatseisia. Monet vanhimmista tietävät, että hyviin tapoihin kuuluu myös erilaisuuden sietäminen ja salliminen ja sen tiedon pitäisi myös nuorille välittyä.
- Erityisesti taiteilijoilla on tärkeää tehtävä tuoda esille romaniutta ja sen kauneutta.

Kaaleiden historia: Romanien toisen maailmansodan aikainen kansanmurha (Samudaripen)

- Dikh-he-na-bister – katso, äläkä unohda!
- Romaneihin on kohdistettu väkivaltaa ja vainoja etnisyytensä vuoksi siitä asti, kun romaniväestö saapui Eurooppaan. Jo ennen holokaustia romanit kärsivät syrjinnästä vuosisatojen ajan.
- On arvioitu, että Natsi-Saksa surmasi jopa 1,5 miljoonaa romania keskitysleireillä ja teloituspaikeilla ympäri Eurooppaa.
- Romanien kokema holokausti tunnustettiin hyvin myöhäisessä vaiheessa ja edelleenkin sitä ei haluta todentaa.
- Elokuun 2. päivä on romanien ja sintien kansanmurhan muistopäivä ja sitä on vietetty vuodesta 2015 lähtien.
- Myös Suomessa on tärkeää tietää romanien kansanmurhasta, koska se on osa eurooppalaista romanihistoriaa ja sen ymmärrys lisää romanien välistä solidaarisuutta.

Mihin tarvitsemme käsitettä ”antigypsyismi”?

- 1970-luvulla oli ensimmäinen Maailman romanikongressi (1971), jossa esitettiin ajatus yhtenäisestä romanikansasta ja vaadittiin, että romanien asema turvataan lainsäädännöllä. Sitä ennen kukin ryhmä edusti yksin omaa ryhmäänsä (gypsit, zigenare, travellerit, tatarit jne.)
- Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva yleissopimus 1969 tuli Suomen osalta voimaan vuonna 1970.
- Sana ”romani” otettiin käyttöön 1970-luvulla, mutta se yleistyi vasta 1990-luvulla
- Kielellisten oikeuksien kannalta keskeisiä Euroopan neuvoston sopimuksia ovat alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja (kieliperuskirja) ja kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus, jotka tulivat Suomen osalta voimaan vuonna 1998.
- Perustuslaki 1999
- Antigypsyismi-sanaa käytetään molemmista käsitteistä: ”mustalaisvastaisuus” ja ”romanivastaisuus”
- Vaikka sanaa ”mustalainen” ei enää käytetä, sitä ei saa unohtaa. Jos puhutaan vain ”romaneista”, on vaarana, että historia unohtuu ja katkeaa.
- Suomen Romaniyhdistys käyttää sanaa ”antigypsyismi” ja vaatii, että antigypsyismi lisätään rakenteellisen rasismien määritelmiin
- Antigypsyismin vastustaminen kuuluu kaikille – se ei ole yksin romanien vastuulla

Esimerkkejä antigypsyismin ilmenemismuodoista Suomessa

- Torjunta – Romaneja ei päästetty maahan, esimerkiksi rajoilta käännytettiin ilman lupia.
- Hävitys – Suomessa oli voimassa ns. romanien hirttolaki 1600-luvulla. Romanit saatettiin tuomita kuolemaan ilman tutkintaa pelkän etnisen taustan perusteella. Vaikka hirttoja ei toteutettukaan, lain mukaan ilman lupaa maassa olevat romanit tuli karkottaa maasta, ja jos he palasivat, miehet tuli teloittaa ja naiset ja lapset karkottaa. 1662 säädettiin vielä tiukempi laki, jossa määrättiin, että kaikki maassa tavatut romanit tuli teloittaa. Varsinainen kuolemanrangaistuksen uhka poistui vähitellen 1700-luvulla, kun lainsäädäntö muuttui. 1748 annettiin määräys, jonka mukaan romanit tuli ennemmin pakkotyöllistää linnoitustöihin kuin teloittaa. Tästä alkoi siirtymä vähemmän väkivaltaisiin keinoihin, mutta syrjivät lait ja asenteet säilyivät pitkään.
- Kontrolli - Pietari Brahen linnoitustyöt Itä-Suomessa, myöhemmin romanirekisterit, asuntomarkkinoiden syrjintä, työlaitokset, opiskelulaitokset
- Assimilaatio – romanilasten lastenkodit, romani-identiteetin riistäminen

Antigypsyismin muodot ja piirteet

- Yleisesti hyväksyttyä, eli romanivitsejä kertovat kaikki ja niille nauretaan, vaikka rasismi on nykypäivänä kiellettyä (pahantahtoinen mielikuva ”mustalaisista”)
- Rakenteisiin juurtunutta systemaattista syrjintää (yleisesti hyväksytty ja jaettu niin, ettei sitä edes huomaa)
- Kulttuurista omimista (romanien kulttuuria ei tunnisteta, mutta sitä voidaan käyttää, kun halutaan esiintyä ”vapaina ja villedinä” gypsy soul, free spirited, tai pukeutumalla romaniksi)
- Toiseuttamista (esitetään romanit muista erilaisina tai vieraina)
- Psykologinen, sosiaalinen ja poliittinen ilmiö (läpileikkaava yhteiskunnassa)
- Historiallista, systemaattista, jatkuvaa ja muodoissaan uusiutuvaa (vihapuhe, some)

Paikallisia näkökulmia antigypsyismiin

- Maalis-toukokuussa 2025 Amengo horttibi -hanke järjesti koulutuksia kahdeksalla paikkakunnalla: Helsinki, Vantaa, Tuusula, Lahti, Pori, Jyväskylä, Kauhajoki, Oulu
- Suomen romaniyhteisö ei ole yhtenäinen, vaan sen sisällä elää erilaisia perinteitä, tapoja, jopa murteita. Paikallinen omaleimaisuus näkyy erityisesti tapakulttuurissa ja vaatetuksessa.
- Omaleimaisuus on eri paikkakuntien voimavara, joka antaa jaksamista ja voimaa. Se rakentaa monimuotoisempaa hyväksyntää omassa yhteisössä ja antaa mahdollisuuden nuorille rakentaa tämän päivän romani-identiteettiä uusista rakennusaineista, mutta samalla se haastaa koko yhteisön historian, tavat, vaatteet ja ihmiset itsensä.

Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa eletään väljästi

- Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa asuu romaniväestöä, joka on asunut alueella jo sukupolvien ajan. Väki on ollut määrätietoista ja yritteliästä. Heille on kertynyt koulutusta, hyvä yleissivistys, vankkaa ammattiosaamista ja vaurauttakin, onhan monilla omat talot ja autot. Osa on edennyt viranhaltijoiksi, ja heidät tunnetaan, ja yhteiselämä valtaväestön kanssa on koettu sujuvaksi. He eivät ole kokeneet itseään syrjityksi ja siksi heidän on vaikea ymmärtää 2000-luvulla lisääntyntä syrjintää ja vihapuhetta, jota heidän lapsensa ja nuorensa joutuvat kokemaan.
- Nuoret ovat turhautuneita, koska heidän arkikokemuksensa ei vastaakaan kotona opittua. Antigypsyismistä on tullut osa romaninuorten arkea; he törmäävät päivittäin rakenteellisiin esteisiin etenkin työnhaussa ja asuntomarkkinoilla. Vanhemmat olettavat nuorten etenevän perinteisiin romaniammatteihin ja vaurastuvan, mutta nuoret kokevat, etteivät he saa edes mahdollisuuksia, eivätkä heidän pyrkimyksensä etene.

Pääkaupunkiseudulla eletään seurakunnan suojissa

- Helluntaiseurakunta on ollut monille romaniyhteisön jäsenille merkittävä hengellinen ja sosiaalinen turvapaikka. Se on tarjonnut romaniyhteisön ulkopuolisen paikan, jossa on saanut kasvaa omana itsenä ja voinut kokea olevansa hyväksyty. Se on tarjonnut syvää yhteisöllisyyttä ja merkityksellisyyttä.
- Monet romaninuoret kunnioittavat seurakuntaa ja pyrkivät toimimaan siellä aktiivisesti ja tunnollisesti.
- Romaninuoret ovat saaneet seurakunnan toiminnassa onnistumisen kokemuksia, mikä on rohkaissut osaa heistä kokeilemaan siipiään myös muilla areenoilla, esimerkiksi kulttuuritoiminnassa, koulutuksessa, nuorisotyössä ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa.
- On tärkeää oppia, että kansalaisilta edellytetään sitoutumista ja parhaansa tekemistä, olipa kyse sitten opinnoista, työelämästä, harrastuksista tai mistä tahansa osallistumisesta yhteiseen toimintaan.

Keskiselle Uudellemaalle on asettunut paluumuuttajia

- Ruotsista viime vuosina Suomeen palanneet romanit ovat kertoneet, että Suomessa romaneihin kohdistuu paljon enemmän epäluuloja kuin Ruotsissa. Suomessa rasismi on näkyvää ja leimaavaa.
- Ruotsissa Suomen romanit eivät joudu yhtä paljon rasismin kohteeksi kuin Suomessa, koska Ruotsissa on iso maahanmuuttajataustainen väestö ja siellä on totuttu eri väestöryhmien monimuotoisuuteen ja kanssakäymiseen. Ruotsissa ollaan paljon tottuneempia siihen, että ihmiset puhuvat eri kieliä, harjoittavat eri uskontoja, ovat eri näköisiä, pukeutuvat eri tavoin ja ylipäätään elävät erilaisissa kulttuureissa.
- Paluumuuttajaperheiden nuorilla on paljon toistaiseksi tunnistamatonta ja tunnustamatonta sosiaalista pääomaa, osaamista ja kielitaitoa, joka tulisi saada suomalaisen työelämän käyttöön.
- Paluumuutto uudistaa romanikulttuuria sisältäpäin.

Siirtolaisromaninuoret joutuvat piilottelemaan romaniuttaan

- Pääkaupunkiseudulla ja Pohjanmaan rannikolla asuu satoja siirtolaisromaneja, joita on muuttanut Suomeen jo 1990-luvulla Jugoslavian sodan takia, sekä Romaniasta ja Bulgariasta vuodesta 2008 alkaen.
- Monet siirtolaisromaninuurista ovat muuttaneet Suomeen perheidensä mukana, mutta osa on tullut yksin.
- Siirtolaisperheiden nuorista osalla on Suomen kansalaisuus, ja osa on kuntalaisia, mikä tarkoittaa sitä, että heillä on pysyvä osoite Suomessa, he käyvät koulua, ja ovat oikeutettuja kaikkiin samoihin palveluihin kuin muutkin Suomessa asuvat.
- Siirtolaisromaneja ei välttämättä tunnisteta romaneiksi, eivätkä he syrjinnän pelossa tuo asiaa itse esille. He jäävät usein näkymättömiksi, koska huomio kiinnittyy usein yksinomaan katukuvassa kerjääviin ja Iso Numero -lehteä myyviin romaneihin.
- Siirtolaisromaninuurilla ei ole juurikaan tietoa romanien historiasta, esimerkiksi siitä, että Romaniassa romaneja ostettiin ja myytiin orjina 1800-luvun puoliväliin saakka. Holokaustista osa on kuullut. Rasismin he kuitenkin tietävät ja tuntevat nahoissaan joka päivä.
- Siirtolaisromaninuoretkin haluaisivat olla ylpeitä romanitaustastaan, mutta useimmat voivat ilmaista omaa identiteettiään vain oman perheen sisällä tai käydessään synnyinmaassaan esimerkiksi suvun juhlissa.

Mitä voin tehdä itse?

- ***Kouluttaudu:*** Romaninuoret opiskelevat eri oppiasteilla ja eri oppiaineita laajemmin kuin koskaan aiemmin. Lukion yleissivistävät tiedot ovat hyödyksi omassa elämässä, jatko-opinnoissa, työelämässä, yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa, seurakunnassa, omien lasten kasvattamisessa.
- ***Vaikuta:*** Romanijärjestöissä tehdään valtavasti hyvää työtä rakenteissa, asenteiden muuttamisessa ja osallisuuden lisäämisessä. Ne työskentelevät oikeuksien ja tasa-arvon puolesta, ja entistä vahvemmin, kun tietoisuus asioista on lisääntynyt. Ota yhteyttä ja tiedustele mahdollisuuksista olla mukana aktivistina, vapaaehtoisena, harjoittelijana, työntekijänä.
- ***Tunne oma historiasi:*** tutustu historiaan ja kerro siitä muillekin. Jokainen voi lisätä tietoisuutta romanien historiasta ja kulttuurista jakamalla luotettavaa tietoa esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.
- ***Jaa oma näkemyksesi muille:*** Jokainen voi itse tehdä oman näköisiä mediasisältöjä ja rohkaista kavereitakin tekemään.

Kuinka eri maissa on onnistuttu; esimerkkejä

Suomi

- Suomessa valtakunnallinen Romaniasiain neuvottelukunta (RONK) on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva romaniasioihin erikoistunut elin, lisäksi alue-RONKit
- Valtio tukee romanijärjestöjen toimintaa myöntämällä valtionavustuksia ja muita tukia
- Euroopan Romanien ja kiertävien foorumi (ERTF) perustettiin 2005 Suomen aloitteesta

Ruotsi

- Vuonna 2014 Ruotsi pyysi virallisesti anteeksi romaneihin kohdistunutta historiallista syrjintää. Anteeksipyyntö oli osa kansallista sovintoprosessia.

Espanja

- Espanja on ottanut käyttöön erityisohjelmia romanilasten koulutuksen parantamiseksi. Tuloksena yhä useampi romanilapsi jatkaa toisen asteen koulutukseen.

Euroopan unioni

- EU kehittää romanipoliittista työtä ja kaikilla jäsenmailla on oltava romanipoliittinen ohjelma, jota toimeenpannaan, seurataan ja arvioidaan.

SUOMEN ROMANIYHDISTYS RY
FINITIKO ROMANENGO SANKIBA
FINLANDS ROMANIFÖRENING RY
THE FINNISH ROMA ASSOCIATION

Amengo horttibi -hanke

- Amengo horttibi oli 2024-25 toteutettava valtakunnallinen nuorisoalan kehittämishanke, joka sai avustusta Opetus- ja kulttuuriministeriöstä
- Hankkeen kohderyhmänä olivat 18-29-vuotiaat romaninuoret
- Hankkeen toteuttivat Suomen Romaniyhdistyksen nuorisotyöntekijät, jotka itsekin kuuluvat kohderyhmään
- Hanke tuotti koulutusta **romaninuurilta romaninuurille**
- Suomen romanit kuuluvat Kàlo-ryhmään, joka käyttää itsestään nimitystä **kaale**
- Hankkeessa tehtiin monipuolista tiedonhankintaa (kirjoituspöytätyöskentely, romaninuorten fokusryhmähaastattelut ja vertaiskeskustelut)
- Hankkeessa järjestettiin koulutuksia kahdeksalla eri paikkakunnalla ja niihin osallistui yhteensä **178 romaninuurta**.